

3. Сайт Тернопільської районної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://trrada.te.ua>.
4. Сайт Тернопільської районної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oda.te.gov.ua/ternopilska>.
5. Питуляк М.В. Природний агроресурсний потенціал Тернопільської області: структура і особливості використання: автореф. дис. ... канд. геогр. наук / М.В. Питуляк. – Чернівці, 2003.
6. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2017 рік. – Тернопіль, 2018. – 568 с.

Яськевич Х.

*магістрантка I курсу спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
Науковий керівник – доц. Кузишин А.В.*

ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ТА ВОЄН

Збройні конфлікти та війна є одним із виявів насильства в національних та міжнародних сферах, і тому є довгостроковим предметом багатонаукових досліджень. З точки зору геоконфліктології необхідно знати основні поняття, що полягають у аналізі збройних конфліктів та аналізі просторово-географічних чинників стосовно їх походження, напрямку та результатів. Концептуальний апарат, пов'язаний з збройними конфліктами та війнами, дуже великий і досить складний.

Питання збройних конфліктів і воєн тісно пов'язане з **концепцією конфлікту**. Конфлікт (від латинського *conflictus*, тобто несподіванка) – вираження суперництва та протиріччя між різними сутностями. Вона вважається рушійною силою розвитку людського суспільства та її інститутів. Конфлікт розуміється в контексті протистояння, розбіжностей, незгоди або страйку між хоча б двома суб'єктами. Ці суб'єкти – особистості (конфлікт присутній у кожному міжособистісному співіснуванні) або людська спільнота (конфлікт є результатом відносин між етнічними групами, ідеологічними групами чи державами). У соціальних науках конфлікт розглядається як суттєва особливість всіх соціальних структур і тому є неодмінним успіхом для розвитку та функціонування людських спільнот. У роботі європейських соціологів (наприклад, Герберт Спенсер, Адам Фергюсон, Клод Х. Сен-Сімон) конфлікт вважається успішним механізмом розвитку людських спільнот (Kesoň 1999 cit., Paždziorek 2012).

На думку Крістофера З. Мітчела *Christopher R. Mitchell* (1981), структура конфлікту складається з трьох частин – ідеї, моніторингу ситуації та чинники, які впливають один на одного, що призводить до конфліктів між суб'єктами. На ситуацію впливають ідеї (безпечні цілі збільшують підозру та формують відсутність довіри між суб'єктами). Моніторинг ситуації необхідний для успішного вирішення нових питань, які можуть виникнути в процесі. Чинники визначають вплив на ситуацію, що складається (наприклад, успішне вирішення ситуації можливе за умови групової солідарності). Безсумнівною є теза, що чим довше відбувається конфлікт, тим більше проблем виникає. Ця схема є реалістична з точки зору політичних та збройних конфліктів, але також може використовуватися для інших форм конфліктів.

На основі аналізу декількох концепцій конфліктів, Януш Муха (1978) визначив такі його властивості:

- конфлікт вимагає наявності принаймні двох суб'єктів;
- конфлікт виникає в ситуації неблагополуччя в якомусь з його проявів;
- управління конфліктом спрямоване на знищення або мінімізацію контролю над опонентом, а результат конфлікту полягає в тому, щоб здобуток одного суб'єкта був втратою для іншого;
- дії суб'єктів конфлікту суперечать один одному;
- важливим аспектом конфліктуючих відносин є влада;
- конфлікти пов'язані в основному із соціальними процесами і мають значні соціальні синергії;
- конфліктний процес являє собою часовий тренд розколу у відносинах між суб'єктами;
- конфліктуючі відносини не порушують систему повністю, але вони спричиняють зміни в стандартах.

Оскар Крейці (*Oskar Krejčí*) (2007) підкреслює, що конфлікт є результатом протистояння, боротьбою на випередження, захист певного кола цінностей, підтриманням статус-кво або режиму, в якому об'єкт опозиції нейтралізується, обмежений в діях або ліквідований. Конфлікт може бути врегульований ненасильницьким шляхом (як правило, за допомогою певних регуляторних методів або механізмів влади, у випадку міжнародних конфліктів через дипломатичні переговори або арбітраж), або використовуючи насильницькі засоби, тобто через збройні конфлікти або війну.

За словами Шарки Вайшова (*Šárky Waisovej*) (2005 р.), конфлікт не обов'язково може включати «збройне насильство» і тому може здійснюватися в ненасильницьких формах – такими є пропаганда, дипломатичні переговори, протестні демонстрації, політичні та

економічні бойкоти, санкції. Проте одним з інструментів конфліктуючих сторін може бути фізичне насильство, включаючи використання зброї. Це класичний збройний конфлікт. При ньому використовуються не лише позамілітаристичні засоби (політичні, дипломатичні, економічні та пропагандистські) протилежних сторін, але визначальне значення мають використання військових інструментів – збройних сил та їх озброєнь. Збройний конфлікт, таким чином, може розглядатися як певний соціальний (політичний) конфлікт, в якому одна або обидві сторони прагнуть досягти своїх цілей з збройними силами. Збройний конфлікт може вважатися найбільш небезпечною формою врегулювання суперечок між державами, прошарками населення та застосуванням сили.

Збройний конфлікт може досягти різних стадій та рівнів, найвищий з яких – війна. Цей термін взагалі можна визначити як збройний конфлікт найвищої інтенсивності, який апріорі передбачає значну кількість потерпілих. Дослідники університету Уппсали називають війною такий збройний конфлікт, який призводить до понад тисячі жертв протягом року. На думку Пшемистава Пацьорки (*Przemysław Paździorka*) (2012 р.), збройна війна може характеризуватися насильством, що супроводжується застосуванням смертоносною сили серед супротивників, кожна з яких намагається виконувати свою роль і в підсумку якої цінності однієї групи будуть суперечити іншій. Таким чином в нашому розумінні концепція збройного конфлікту є більш емним, ніж термін війна. Однак, якщо послуговуватися тезою відомого військового теоретика Клауса фон Клаузевіца (*Claus von Clausewitz*), згідно з яким війна є продовженням політики збройними засобами, незалежно від просторових вимірів, інтенсивності та походження.

До недавнього часу концепція збройного конфлікту в політико-географічній літературі була синонімом «малих», «територіальних» і «локальних» воєн, які на основі географічних заходів були розділені на:

- війна між двома чи кількома державами одного і того ж географічного регіону;
- війна між двома або більше державами різних регіонів світу;
- війна в одній країні.

Таким чином, відміна характеристик збройних конфліктів може простежуватися в наступних моментах:

- прикордонні конфлікти (обмежені бойові зіткнення між збройними групами людей, іноді під прикриттям регулярних військ та військ прикордонної служби. В такому випадку кістяк збройних сил розташовується поблизу державного кордону);

- бойові дії, обмежені за масштабами та часом, односторонні або коаліційні бойові дії, що мають превентивний чи демонстративний характер. А також формують характер протистояння;
- збройні інциденти як одну з форм короткострокових військових дій, які можуть бути свідомо або організовані головним чином у напрямку посилення ситуації або створення причини розповсюдження війни;
- внутрішні збройні сутички, як форма вирішення протиріч між різними угрупованнями. Це, як правило, призводить до порушення територіальної цілісності держави;
- спеціальні операції бойових дій використовуючи обмежений контингент збройних сил для стабілізування ситуації і створення умов для переговорів.